

DJELATNOST RADNE SKUPINE ZA ŠKOLSKU RELIGIOZNU POUKU

(u okviru *Radionice za multikulturalne i multireligijske odnose*)

RENZO BONAIUTI

Istituto Superiore di Scienze Religiose di Firenze
Via Cosimo il Vecchio, 26
50139 Firenze
Italija

Primljeno: 15. 5. 2004.
Izlaganje na znanstvenom skupu
UDK 37.014.52
268

Sažetak

Radna skupina za školsku vjeronaučnu pouku djeluje u okviru Radionice za multikulturalne i multireligijske odnose koju, u suradnji s opatijom u Vallombrosi, promiče Sociološki fakultet Sveučilišta u Sieni (prof. R. De Vita). Skupina drži da se odgojni napori škole moraju usmjeriti prema izbjegavanju nepoznavanja činjenica religijske kulture, koja predstavlja temeljnu dimenziju ljudskoga iskustva, te da škola mora kod učenika promicati, polazeći od baštine iskustava i simboličkih govora koji su tipični za vlastitu tradiciju, komparativne pristupe drugim svjetovima smisla, koje aktualno društveno-kulturalno okruženje sve više zahtijeva. U takvoj perspektivi drži poželjnim sve veće nadvladavanje sadašnjeg konkordatskog oblikovanja religiozne poduke u Italiji kako bi se došlo do predmeta »poznavanje religijskih činjenica« koji bi bio obavezan za sve, pod potpunom školskom upravom i transkonfesionalno obilježen. Takav bi nastavni program trebao započeti od poznavanja katoličke religije, koja je značajna za kulturu, povijest i umjetnost u Italiji, a zatim bi u koncentričnim krugovima došao do susreta s drugim europskim kršćanstvima, velikim abrahamovskim tradicijama i svjetskim religijama. Skupina sakuplja i razrađuje didaktičke materijale za stvaranje trajnog nastavnog programa za razne stupnjeve škola, koji bi se mogli koristiti i u sadašnjoj školskoj situaciji.

Ključne riječi: radionica za multikulturalne i multireligijske odnose, školski vjeronauk, poznavanje religijskih činjenica, religijska kultura

Radionica za multikulturalne i multireligijske odnose, koju promiče Sociološki fakultet Sveučilišta u Sieni (prof. R. De Vita) u suradnji s opatijom u Vallombrosi, želi razvijati kulturu solidarnog suživota kojemu je temelj poznavanje drugoga, priznanje vrednote različitosti, praksa dijaloga, izgradnja pluralističkih društvenih odnosa i uočavanje elemenata koji su zajednički u različitosti. Njena djelatnost na kulturalnim i formativnim istraživanjima, napose za vrijeme tri susreta u Vallombrosi

od 2000. do 2002, bila je prožeta problematikom religiozne kulture u školi, iako zaobilazno, ali sa znatnim zanimanjem, uz naglašavanje raznih gledišta, bilo na načelnoj razini bilo na razini sadržaja, odnosno na pedagoško-didaktičkoj razini.¹

¹ Usp. zbornike susreta u Vallombrosi: R. DE VITA – F. BERTI (ur.), *La religione nella società dell'incertezza. Per una convivenza solidale in una società multireligiosa*, Franco Angeli, Milano 2001; *Dialogo senza paure. Scuola e servizi sociali in una società multiculturale e multireligiosa*, Franco Angeli,

Osjetila se potreba da se, počevši od 2003. godine, organiziraju posebni oblici razmatranja na skupovima za produblji- vanje i sučeljavanje perspektiva o tematici (uz posredovanje prof. F. Pajera). Nakon toga je utemeljena radna i istraživačka sku- pina koju sačinjava desetak nastavnika svih stupnjeva škole i nekoliko sveučilišnih pro- fesora. Njezin je cilj načiniti prijedlog ne- prekidnog transkonfesionalnog nastavnog programa religijske kulture u školi.

U ovom članku ukratko predstavljamo privremene smjernice i prijedloge do kojih se došlo radom u toj skupini.

Odgojni napori u školi danas moraju biti usmjereni prema izbjegavanju nekul- ture s obzirom na religijsku činjenicu koja je temeljna i permanentna činjenica ljud- skoga iskustva, te prema promicanju kod učenika, polazeći od baštine iskustava i simboličnih govora koji su svojstveni vlas- titoj tradiciji, »mnogostrukih i kompara- tivnih« pristupa drugim svjetovima smi- sla, koje sve više zahtijeva aktualno društve- no-kulturalno okruženje.

Po mišljenju ove skupine, sve je ne- primjerenije korištenje konkordata za ure- đivanje prisutnosti religijske kulture u ško- li. Konkordatska logika primijenjena na školu, u aktualnom, sve više multikultural- nom i multireligijskom okruženju može dovesti do pluralnosti različitih konfesio- nalnih poučavanja, a posljedica je usitnje- nost cjelokupne populacije javne škole u isto toliko skupina pripadnosti, čime se promiče neovisni pristup vlastitoj tradiciji nauštrb pedagoškog pristupa koji se od- nosi na poznavanje religijskih činjenica. Odgoj za specifičnu religioznu pripadnost bit će, međutim, zadaća koja uvijek pripa- da unutarnjoj dinamici pojedine skupine vjernika i u njoj je nužna.

U vezi s tim čini se korisnim podsjetiti, kao na dalekovidni primjer, na *Opći direk-*

torij za katehezu (1997), koji u dijelu o *škol- skom okruženju i naslovnicima školskog vjero- nauka* u paragrafu 74, u petom i šestom odlomku, doslovno kaže:

Školski vjeronauk u okviru javne (držav- ne) i nekonfesionalne škole, tamo gdje građanske vlasti ili ostale okolnosti nala- žu zajednički vjeronauk katolicima i ne- katolicima, imat će ekumenskije obilježje te pridonijeti zajedničkom međureligij- skom upoznavanju.

U ostalim prigodama školski vjeronauk moći će imati više kulturno obilježje usmje- reno na upoznavanje religija, a katoličku će vjeru prikazati s odgovarajućim znače- njem. I u tom slučaju, a nadasve ako ga poučava nastavnik koji ga iskreno poštu- je, školski vjeronauk zadržava istinsku dimenziju »evandeoske priprave«.²

Čini nam se da je cilj kojemu valja po- stupno težiti organiziranje neovisnog teča- ja s religijskom kulturom kao posebnim predmetom koji će biti obavezan za sve. Taj bi nekonfesionalni ili transkonfesio- nalni predmet bio pod isključivom upra- vom škole, kao odgojni i kulturalni pri- stup religijskoj činjenici, promatranj u konkretnosti njezinih očitovanja. Bio bi to predmet koji bi znao voditi računa i o reli- gijskim i o nereligijskim izborima obitelji, učenika, nastavnika. Ukratko, o izborima koje valja izraziti u ozračju dijaloga i obo- stranog poštovanja.

Riječ je prema tome o predmetu koji bi u svom profilu i u pripravi nastavnika

Milano 2002; *Pluralismo religioso e convivenza multiculturale. Un dialogo necessario*, Franco An- geli, Milano 2003; *La costruzione dell'identità in una società multiculturale e multireligiosa*, Franco Angeli, Milano 2004 (u tisku).

² KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – Nacionalni kate- hetski ured HBK, Zagreb 2000, str. 67.

znao promatrati fenomenologiju religijskih činjenica u njihovim antropološkim, sociološkim, povijesnim i psihološkim vidovima, ukazivati na specifične vidove religija u njihovom stvarnom bogatstvu, te poklanjati nužnu pedagošku i didaktičku pozornost s obzirom na različitu dob učenika.

No uzimajući u obzir sadašnje stanje zakonodavstva, čini se da se taj prijedlog neće ostvariti u kratko vrijeme.

Moglo bi se međutim, kao privremeno rješenje, načiniti prijedlog nekoliko puteva koji bi, polazeći od sadašnjega stanja, mogli postupno dovesti do poučavanja sviju o religijskim činjenicama u školi koja je otvorena za sve.

Što se tiče nastave katoličkoga vjeronauka na razini konkordata, u okviru važećega zakonodavstva, valja se prisjetiti da se njegova epistemološka izvornost sastoji od kritičkog kulturalnog susreta s poznavanjem katolicizma kao znakovitoga dijela povijesti, kulture i umjetnosti naše zemlje, pa je prema tome u skladu sa školskim, a ne katehetskim ciljevima, i ponuđenoga kao mogućnost izbora svima kao kulturalna mogućnost. Osim toga, u nedavnim »eksperimentalnim programima«³, kao i u najnovijim posebnim ciljevima katoličkoga školskog vjeronauka⁴, u predškolskim ustanovama i u prvim razredima osnovne škole može se, u skladu s komparativnim pravcem, uočiti kako se znatna pozornost poklanja poticajima koje nudi aktualna multikulturalna i multireligijska situacija.

Tada bi trebalo naglasiti takvu kulturalnu impostaciju koja učenicima koji su odabrali školski vjeronauk nudi ozbiljno upoznavanje religijske pojave i motivaciju za multidisciplinarni rad s drugim školskim predmetima i za suradnju s alternativnim aktivnostima. Drugi prijedlog koji valja razmotriti je u ponudi stvarno raspoloživih ljudskih i financijskih potencijala školama,

pri čemu se učitelji koji su u mogućnosti s obzirom na raspored sati i na mogućnost posuvremenjivanja, potiču na organizaciju didaktičkih i formativnih aktivnosti koje će biti »alternativne« katoličkoj religioznoj nastavi s temama koje se odnose na smisao života, religiju, etičku i građansku svijest.

Konačno, moglo bi se kao prijedlog zamisliti, ako bi to uvjeti i volja mnogih sudionika dopustila (ovdje mislimo na škole, s obzirom na uredbu o neovisnosti [DPR 275/99], na nastavnike, biskupijske školske urede, školsku administraciju, sveučilišta, akademske i kulturalne institucije katoličke i ostalih vjeroispovijesti i religija, institute za istraživanja na području odgoja), da se započne razmišljati o eksperimentalnoj nastavi religijske kulture za sve, koja bi se ostvarila u nekim razredima, radionicama ili čak školama, kako bi se na taj način, u perspektivi ponude onima koji su odgovorni na kulturalnoj, religijskoj, akademskoj, školskoj i političkoj razini, dobili budući pokazatelji elemenata koji su korisni za izgradnju školske formacije koja će postaviti temelje po kojima će se učiti živjeti zajedno i učiti živjeti s drugima, što

³ Usp. *Documento conclusivo della sperimentazione nazionale sull'IRC per la formazione dei docenti di religione della scuola dell'infanzia, della scuola elementare, della scuola media inferiore, della scuola secondaria superiore*, u: »Notiziario dell' Ufficio catechistico nazionale« br. 5/2002.

⁴ *Specificni ciljevi učenja svojstveni poučavanju katoličke vjere u okviru nacionalnih uputa za posobljene planove učenje za talijanske predškole i prvih pet razreda osnovne škole, koji su odobreni na temelju dogovora između Talijanske biskupske konferencije i Ministarstva prosvjete* 23. listopada 2003., kako bi se postavke ciljeva školskoga katoličkog vjeronauka prilagodilo specifičnim postavkama ciljeva učenja drugih predmeta prema *Posobljenim planovima*, o čemu je izviješteno u zakonu 53/2003 (»reforma Moratti«). Usp. www.edscuola.ocm/archivio/norme/programmi/cci-Miur-231003.pdf. Vidi također i: www.istruzione.it te www.chiesacattolica.it.

Delorsov izvještaj⁵ drži dvama bitnim potpornijima odgoja za 21. stoljeće.

I u toj perspektivi spomenuta radna skupina sakuplja dokumentaciju i iskustva (svoj su dolazak na susret, koji je predviđen za 21. i 22. svibnja 2004, najavili profesori: De Vidi iz Cem-mondialità, De Carli iz Udruge školskih vjeroučitelja, Pinto Minerva sa Sveučilišta u Foggiji, C. Canta sa Sveučilišta Roma 3 te prof. Pajer i Alberich) za izradu mogućega stalnog nastavnog programa religijske kulture isključivo školske naravi, polazeći od poznavanja katoličke religije, koja je kulturalno važna u talijanskom okruženju, da bi se zatim došlo do složenog ekumenskog susreta s drugim europskim kršćanstvima, a onda proširilo u »koncentričnim krugovima« (usp. Pajer) na druge velike abrahamovske tradicije, svjetske povijesne religije, nereligijske humanizme, vodeći računa o različitim dobnim razinama i o raznim nužnim didaktičkim načelima.

Što se tiče metodološko-didaktičkih načela s obzirom na razne školske cikluse, mogli bismo govoriti o:

- a) objašnjavanju, razjašnjavanju, upoznavanju i iskrenom sučeljavanju, nadahnutom na razumijevanju i na poštivanju izbora i usmjerenja obitelji u pogledu religioznosti, religija, izbora onih koji ne vjeruju, u *predškolskim ustanovama*;⁶
- b) religijskom opismenjavanju, osposobljavanju za igradnju mogućnosti izražavanja s obzirom na religiozno iskustvo u *nižim razredima osnovne škole*;
- c) o izgradnji orijentacijskih kodeksa čitanja religijskih znakova i vrednota u *višim razredima osnovne škole*, da bi se
- d) u *srednjoj školi* došlo do komparativne i povijesnokritičke analize religijskih poruka kao ključeva za čitanje kulture i izvora smisla.

Rezultati rada mogli bi biti korisni i za nastavnike katoličkog vjeronauka kao i alternativnih aktivnosti (tamo gdje postoje), kao i za nastavnike drugih predmeta, odnosno za moguće eksperimentiranje u školama. Na dulji rok mogli bi se koristiti i kao koristan materijal u obaveznom školskom predmetu – poučavanju o religijskoj kulturi.

Inicijativa može biti zanimljiva i za suradnju među predstavnicima različitih akademskih i kulturnih ustanova kao i za prisutnost »školske kulture« koju predstavljaju nastavnici.

Literatura:

ALBERICH E., *La religione nella scuola. Una realtà in movimento*, u: *La catechesi oggi. Manuale di catechetica fondamentale*, Elledici, Leumann (TO) 2001, str. 239-252.

ALBERICH E., *L'insegnamento della religione tra laicità e confessionalità. Nuove istanze e prospettive*, u: »Pedagogia e vita« (1997)2, 25-42.

ALBERICH E., *Nuove prospettive per la religione nella scuola*, u: R. Laporta (ur.), *Educare al senso della vita nella scuola di stato*, La Nuova Italia – RCS Libri, Milano 2001, str. 69-86.

BONAIUTI R., *L'insegnamento religioso nella scuola tra confessionalità, multireligiosità, laicità*, u: »Vivens homo«, semestrare della Facoltà Teologica dell'Italia Centrale e dell'ISSR di Firenze, 14(2003)1,95-124.

CANTA C. C., *L'ora debole*, Caltanissetta – Roma 1999.

⁵ Usp. J. DELORS (ur.), *Učenje. Blago u nama. Izvješće UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće*, Educa, Zagreb 1998, str. 95-108.

⁶ Usp. ministarski dekret *Orientamenti per l'attività educativa nelle scuole dell'infanzia statali* od 3. 6. 1996, iskustveno područje »Ja i drugi«, u kojem su prisutni važni inovativni pedagoški motivi, korisni za sve vrste škola s obzirom na religijski odgoj u školi svijui.

- DEBRAJ R., *L'insegnamento del fatto religioso in Francia. Per una laicità dell'intelligenza*, u: »Il Regno« (2002)15, 514-520.
- GENRE E., *Cittadini e discepoli. Itinerari di catechesi*, Elledici-Claudiana, Leumann (To) – Torino 2000.
- GRUPPO CULTURE, *La dimensione religiosa nella cultura scolastica*, u: »Religioni e società« (2000)37, 116-126.
- Internet: www.saveriani.bs.it/cem
- PAJER F., »Scuola«, u: Istituto di Catechistica dell'Università Pontificia Salesiana, *Religio. Enciclopedia tematica dell'educazione religiosa* (ur. Z. Trenti, F. Pajer, L. Prenna, G. Morante, L. Gallo), Casale Monferrato (AL) 1998.
- PAJER F., *Scuola e formazione religiosa. Nuova cittadinanza europea*, u: »Il Regno« (2002) 22, 774-778.
- PEDRALI L., *E' l'ora delle religioni. La scuola e il mosaico delle fedi*, EMI, Bologna 2002.
- PINTO MINERVA F., »Il curriculum delle religioni«, u: *L'intercultura*, Laterza, Bari 2002, str.104-112.
- PRENNA L. (ur.), *Assicurata ma facoltativa. La religione incompiuta*, AVE, Roma 1997.